

«Экономическая школа» ГУ ВШЭ. — СПб : Экономическая школа, 2004. — С.17—38.

5. Дипак Л. Возвращение «невидимой руки» [[Текст] :] : актуальность классического либерализма в XXI веке / Дипак Лал ; [пер. с англ. Максим Коробочкин] . — М. : Новое изд-во, 2009. — 424 с.

6. Харрисон Л. Главная истина либерализма : как политика может изменить культуру и спасти ее от самой себя / Лоуренс Харрисон ; [пер. с англ.: Б. Пинскер] . — М. : Новое изд-во : Фонд Либеральная миссия , 2008. — 279с. [1] с.ил.

7. Гринберг Р. Основания смешанной экономики = Foundations of the mixed economy : Foundations of the mixed economy : экономическая социодинамика / Р. Гринберг, А. Рубинштейн ; Российская акад. наук, Ин-т экономики . — М. : Ин-т экономики РАН , 2008. — 480 с.ил.

8. Алпатов А. А. Право и экономика: теоретико-правовой аспект [[Текст] :] : моногр. / Алексей Андреевич Алпатов; М-во образования и науки Российской Федерации, Всероссийский заочный финансово-экономический ин-т . — Волгоград : Изд-во Волгоградского гос. ун-та , 2011. — 241 с.

9. Бошно С. В. Теория права и государства [[Текст] :] : учебник / Светлана Владимировна Бошно. — 2-е изд., перераб. и доп. . — М. : Эксмо , 2011. — 463 с. ил.

10. Борисова С.Г. Основы экономической теории : учеб. пособие / С. Г. Борисова ; Федер. агентство по образованию, Новосиб. гос. пед. ун-т, Ин-т рекламы и связи с общественностью . — Новосибирск : [б. и.] , 2005. — 231 с.ил., табл.

11. Ветрова Н.М. Развитие социально-экономических систем: правовая доминанта: моногр. / Н.М. Ветрова, А.В. Ветров — Симферополь :КНЦ, ДОЛЯ, 2011. — 222 с.

12. Могунова М. А. Государственное право Швеции : [моногр.] / Мария Александровна Могунова. — М. : Норма , 2009. — 383 с.схем., табл.

13. Анисимцев Н. В. Исполнительная власть Японии на рубеже веков: система и эволюция / Николай Владимирович Анисимцев ; Российская акад. наук, Ин-т Дальнего Востока. — М.: Ин-т Дальнего Востока РАН , 2008. — 255 с.

14. Kornai J. The soft budget constraint / J. Kornai // Cyclos. —1986—Vol. 39. — P. 3—30.

УДК 338.658.502

ФОРМУВАННЯ ТЕОРЕТИЧНИХ ЗАСАД ВРАХУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ ФАКТОРІВ У ЛОГІСТИЧНОМУ УПРАВЛІННІ

Бардась А.В., Бойченко М.В., Казимиренко О.В.

Стаття розглядає зміну змісту логістичного управління в контексті визначення основних орієнтирів діяльності підприємств та актуалізації теоретичних засад логістики з урахуванням впливу екологічних факторів. Проаналізовано можливий вплив на фінансовий результат діяльності підприємств еколога-орієнтованого логістичного управління виробничими системами. Доповнено існуючу модель логістичного управління інформаційним потоком та рециркулюванням на всіх етапах логістичного ланцюга підприємства.

Ключові слова: *екологістика, екологічні фактори, імідж, інформаційний потік, логістика, логістичне управління, модель логістичного управління, правило «7R», правило «7R+E», рециркулювання.*

Сучасний світ характеризується безпрецедентним зростанням навантаження на довкілля в результаті розширення антропогенного середовища та інтенсифікації використання природних ресурсів. Економіка масового виробництва та культура споживання дозволили підвищити рівень життя людей, здешевити виробництво та зробити доступними численні матеріальні блага, які раніше були

недосяжними для більшості населення, забезпечити масовий трансфер робочої сили, капіталу та знань між різними країнами. Проте це відбувається на тлі відставання суспільних і ціннісних норм від технологічних вимог сучасного виробництва, збереження архаїчних форм природокористування, екстенсивного освоєння ресурсів країн, що розвиваються, та переміщення «брудних виробництв» за межі високо розвинутих країн. Зростання кількості і обсягів матеріальних потоків в результаті інтернаціоналізації виробництва, закріплення географічного розподілу праці посилює соціально-економічну стратифікацію країн світу та супроводжується стрімким погіршенням стану довкілля. Реакцією на таке загострення екологічних проблем стало зростання вимог споживачів до якості і екологічної чистоти продукції, через що виробники приділяють зростаючу увагу сертифікації продукції та поясненню громадськості засад організації виробничого процесу, змісту природоохоронних заходів, а також доведенню «екологічності» продукту на всіх етапах – від купівлі сировини до виготовлення товару і його доставки кінцевому споживачеві. Виробники, таким чином, все частіше проводять інформаційні компанії, які мають за мету пояснення екологічної логістики компанії та реалізацію в ній принципів створення «зеленого» ланцюжку поставок. Сучасний бізнес повинен усвідомлювати нові інтереси клієнтів та власну корпоративну відповідальність за теперішній стан навколишнього середовища та його майбутні зміни, оскільки це впливатиме все більшою мірою на конкурентоспроможність підприємств-виробників та організацій-постачальників, роблячи важливим розробку, вибір, впровадження та раціональне використання у виробництві технологій, які відповідають сучасним вимогам раціонального використання природних ресурсів та збереженню якості довкілля.

В науковій і практичній діяльності накопичено чималий досвід удосконалення загальних принципів та механізмів функціонування підприємств з використанням логістики. В працях таких вітчизняних та зарубіжних учених як О.М. Азарян, В.Н. Амітан, Б.А. Анікін, Л.В. Балабанова, Д. Бауерсокс, Г.І. Брітченко, Дж. Бушер, С. Ван дер Лінд, А.М. Гаджинський, Е.А. Голіков, М.Ю. Григорак, М.С. Дороніна, Т. Доуї, А.Г. Кальченко, Д. Клосс, Є.В. Крикавський, Д.М. Ламберт, Р.Р. Ларіна, Л.Б. Міротін, В.Є. Ніколайчук, М.А. Окландер, В.Л. Пілюшенко, М. Портер, А.І. Семененко, В.І. Сергєєв, І.Е. Тишбаєв, О.М. Тридід, Дж. Хескетт, Н.І. Чухрай, О.О. Шубін було досліджено різні загальнотеоретичні або вузькоспеціальні аспекти теорії і практики логістики. Основна увага цими науковцями приділяється загальній теорії та особливостям транспортної, складської й виробничої логістики.

Першими проблемами впливу логістичної діяльності на якісні параметри довкілля і напрями вирішення екологічних проблем досліджували такі зарубіжні вчені як М. Портер, С. Ван дер Лінд, Т. Доуї, Д.М. Ламберт [11]. Питання включення екологічної складової в систему логістичного управління розглядаються в працях вітчизняних вчених - Є.В. Крикавського, Н.В. Пахомової, Т. М. Скороbogатової, В. П. Мешалкіна, М. Н. Некрасової [3, 4, 5, 8, 9].

Включення екологічної складової до системи логістичного управління викликало появу поняття «екологічна логістика» або «екологістика», під яким розуміється формування та управління логістичними процесами (транспортуванням, складуванням, виробничим переміщенням, утилізацією) з метою обмеження негативного впливу на навколишнє середовище від збирання, нагромадження та розподілу до утилізації або ліквідації різних видів відходів [10].

Враховуючи наукові дослідження в напрямі логістичного управління підприємством за принципами екологічності, слід зазначити, що питанням визначення основних орієнтирів діяльності підприємств та актуалізації теоретичних засад логістики не приділено достатньої уваги. У зв'язку з цим дослідження об'єктивних передумов логістизації економіки країни та заповнення певних прогалів у розкритті сутності логістичного управління підприємством за принципами екологічності набуває особливої актуальності.

Мета статті – удосконалення теоретичних засад логістичного управління з урахуванням екологічного фактору. Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити наступні задачі:

1. Визначити основні орієнтири діяльності підприємств, логістичне управління якими здійснюється за принципами екологічності.
2. Оцінити можливий вплив на фінансовий результат діяльності підприємств включення до ло-

гістичного управління екологічного фактору.

З погляду на сучасний рівень розвитку технологій, можна з повною впевненістю стверджувати, що будь-яка діяльність господарюючих суб'єктів різних форм власті прямо або опосередковано пов'язана з негативним екологічним впливом на стан довкілля і впливом на процеси природокористування.

Проблему зростання впливу факторів техніки на навколишнє середовище було констатовано ще у 1968 році рапортом ООН «Людина і її середовище». А у 1992 році на II Всесвітній конференції у Ріо-де-Жанейро були порушені проблеми взаємодії навколишнього середовища і соціально-економічного розвитку та встановлено рекомендації щодо подальшого користування навколишнім середовищем та природними ресурсами. Вплив на навколишнє середовище базових логістичних процесів пояснює основні причини включення в дослідження логістичного управління екологічного фактору.

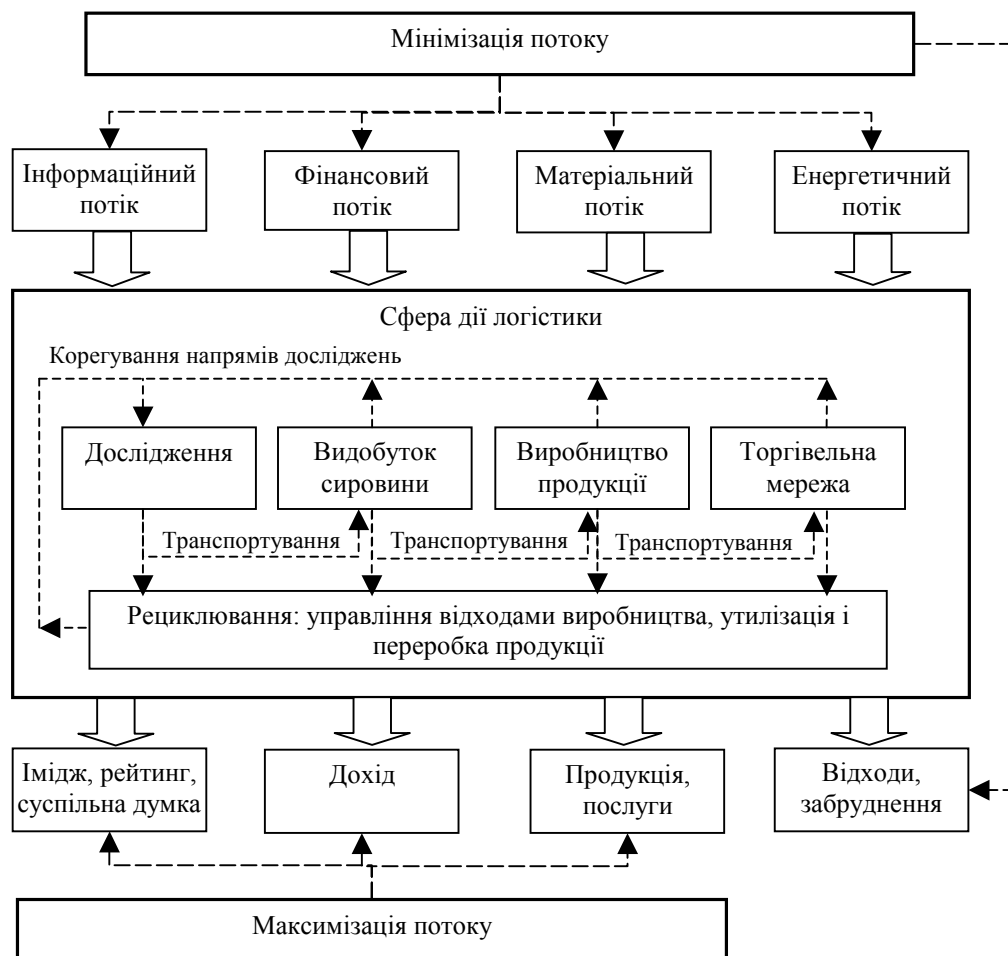

Рис. 1. Модель логістичного управління підприємствами за принципами екологічності

Існуючі логістичні підходи щодо організації виробництва з урахуванням екологічного фактору все частіше знаходять практичне впровадження в діяльності іноземних підприємств.

Такі впровадження розглядаються з позиції як нових можливостей, так і ризику для діяльності підприємств, оскільки екологізаційні процеси потребують значних витрат. І хоча міжнародний досвід впровадження таких рішень на практиці демонструє позитивні результати для всіх учасників та навколишнього середовища, необхідно визначити можливі прибутки або втрати для підприємств.

Перед тим як визначити можливий вплив екологічного фактору на логістичне управління підприємствами побудуємо наочну модель логістичного управління.

Спираючись на дослідження вітчизняних науковців [1], якими було запропоновано наочну модель дії еколого-орієнтованого логістичного управління виробничими системами, пропонується дещо доповнити дану модель.

Так, пропонується доповнити модель інформаційним потоком, уточнити основні орієнтири

логістичного управління підприємствами за принципами екологічності, а саме: крім продукції та доходу, пропонується максимізувати імідж або рейтинг підприємств на внутрішньому та зовнішньому ринках, крім того, необхідно підвищувати рівень позитивної суспільної думки щодо діяльності підприємств та очікувань споживачів; що ж стосується питання мінімізації, то тут необхідно знижувати рівень всіх вхідних потоків та потоку відходів і забруднення навколишнього середовища.

Оновлена модель логістичного управління підприємствами за принципами екологічності представлена на рисунку 1.

Слід зазначити, що використовуючи запропоновану модель (рис. 1), в процесі вирішення практичних задач щодо управління підприємствами необхідно враховувати подвійні цілі – максимізації та мінімізації відповідних потоків.

Для прийняття позитивного рішення щодо впровадження екологічного фактору в логістичну діяльність підприємств можна навести такі основні причини:

1. Поліпшення іміджу підприємства.
2. Задоволення очікувань споживачів.
3. Вирізнення від конкурентів, конкурентна перевага.
4. Зниження логістичних витрат.

Говорячи про поліпшення іміджу підприємства слід згадати досвід впровадження американськими компаніями, які займаються виробництвом електроніки, рейтингу «зеленої електроніки» рис.2 [7].

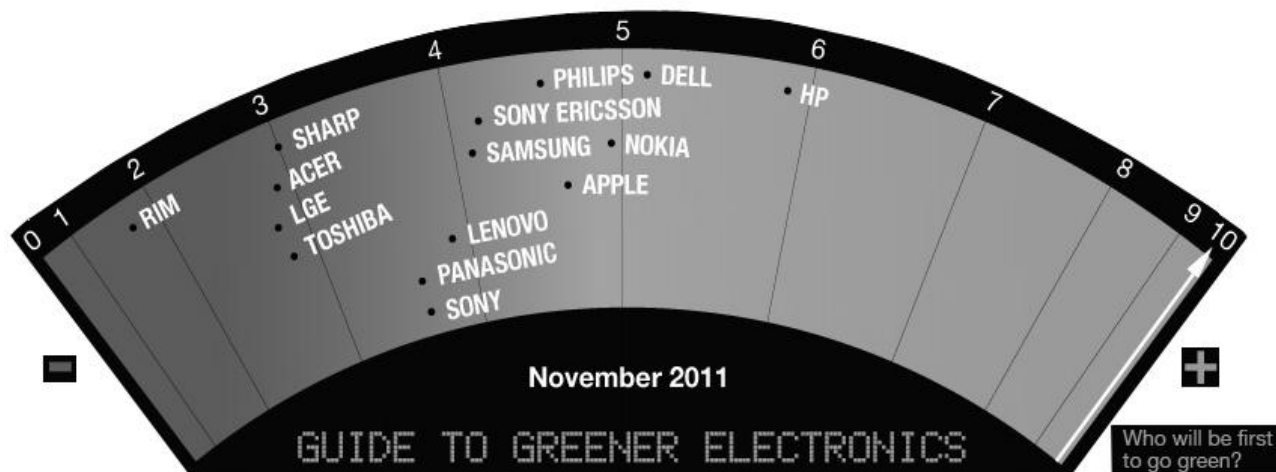

Рис. 2. Рейтинг «зеленої електроніки» [7]

Звісно, що даний рейтинг в прямому сенсі не формує додаткового доходу підприємства, але опосередковано впливає на очікування споживачів, учасників фінансового ринку та інших зацікавлених сторін.

Слід визначити, що процес екологізації логістичної діяльності буде супроводжуватися необхідністю зростання операційних витрат підприємств і зменшенням норми прибутку, що може, але не завжди буде, компенсуватися споживачами кінцевого продукту при сплаті ними вищої ціни за екологічний товар чи послугу. Більш того, в умовах перенасичених ринків, високої інфляції, рецесії в окремих галузях чи в економіці в цілому та відсутності диференціації продукту конкурентна перевага може цілком або більшою мірою формуватися саме за рахунок цінового фактору. Тому важливо визначити зовнішні та внутрішні умови, за яких екологістика розвиватиметься на підприємствах.

По-перше, це зовнішні умови - вимоги ринку, суспільні цінності та законодавчі акти, що мають на меті зменшити шкоду для довкілля, сприяти заощадженню природних ресурсів та підвищувати ефективність їх використання. Підприємства можуть використовувати реактивні і проактивні підходи, відповідно, підлаштовуючись під вимоги зовнішнього середовища або формуючи останнє. Як свідчить практика, другий спосіб дозволяє підприємствам отримувати довгострокові конкурентні переваги та навіть створювати нові сегменти ринку, де їх становище буде домінуючим. Так, актуалізація однією з американських транснаціональних корпорацій проблем руйнування озонового шару і формування суспільної думки дозволило замінити фреон у охолоджуючих пристроях новими ре-

човинами, розробленими і запатентованими фахівцями згаданої компанії. Тому активне лобювання проблем захисту довкілля, впровадження більш жорстких стандартів екологічності продукції, формування у споживачів усвідомлення цінності і корисності екологічно безпечної продукції дозволяє відтіснити слабких конкурентів та захистити власні ринки нетарифними обмеженнями.

По друге, формування зовнішніх умов є безпосереднім наслідком формування внутрішніх, корпоративних стандартів виробництва, прийняття компанією соціальною відповідальності за збереження стану довкілля та поширення цієї філософії екологізації на весь ланцюжок формування цінностей підприємства.

Враховуючи екологічний фактор в управлінні логістикою, очевидно, необхідно доповнити основне правило логістики (правило «7R»), яке формулюється: «відповідний продукт, з відповідним рівнем витрат, відповідної якості, у відповідній кількості повинен бути доставлений в відповідний час, в відповідне місце, відповідному споживачеві» [3, 6], - з «відповідним рівнем екологічності виробництва».

Тому пропонується сформулювати нову назву основного правила логістики як «7R+E», та сформулювати як: «відповідний продукт, з відповідним рівнем витрат, відповідним рівнем екологічності виробництва, відповідної якості, у відповідній кількості повинен бути доставлений у відповідний час, у відповідне місце, відповідному споживачеві».

Важливо розуміти, що екологізація операційних та виробничих процесів не може і не повинна розглядатися нами окремо від самих цих процесів: якщо екологія розглядає взаємодію функціонування екосистем та вплив на них чинників довкілля, зокрема й антропогенного, то екологізація як процес послідовного втілення організаційно-технічних заходів спрямованих на підвищення ефективності використання природних ресурсів і збереження (поліпшення) стану природного середовища є невід'ємною частиною сучасних спеціальних функцій менеджменту.

ВИСНОВКИ

Враховуючи вищевикладене можна стверджувати, що сьогодення, а в більшій мірі майбутнє, вимагає від людства максимальної оптимізації взаємовідносин «людина – навколишнє середовище». Логістичне управління, з урахуванням екологічного фактору, дає можливість отримання певного синергетичного ефекту за рахунок виконання відповідних дій: впровадження логістики рециркулювання, що забезпечує, з однієї сторони, можливість використання відходів у якості сировини для повторного виробництва, а з іншої – можливість вирішення питання утилізації відходів, що і в першому і в другому варіанті надає можливість отримання додаткового економічного ефекту; формування ціннісних настанов споживачів продукції за рахунок розширення зв'язків з громадськістю та реалізації політики відкритості на всіх етапах логістичного ланцюга підприємства, включення його у міжнародні рейтинги екологічно безпечного виробництва; формування нової культури організації у відповідності до принципів «зеленої економіки».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аспекти впровадження систем екологічного орієнтованого логістичного управління: [Електронний ресурс] / Бакуліч О.О., Дзівалтовська І. // Вісник Національного транспортного університету. — 2009. — №19. — ч. 2. — Режим доступу до журн. : http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/Vntu/2009_19_2/pdf/5.pdf.
2. Гаджинский А.М. Логистика: [учебник для высших и средних специальных учебных заведений] / А.М. Гаджинский. — М.: Информационно-внедренческий центр «Маркетинг», 1999. — 228 с.
3. Крикавський Є.В. Логістичне управління: підручник / Є.В. Крикавський. — Львів : Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2005. — 684 с.
4. Мешалкин В.П. Промышленная логистика и устойчивое развитие [Электрон. ресурс] / В. П. Мешалкин. — Режим доступа к материалам : <http://www.clogist.ru.mesh.html>.
5. Некрасова М.Н. Конспект лекций к курсу «Модели управления природопользованием и ОВОС»: [Электрон. ресурс] / М.Н. Некрасова. — Режим доступа к материалам : http://web-local.rudn.ru/web-local/disc/disc_4216/prog.php.

6. Окландер М.А. Логістика: підручник / М.А. Окландер. — К. : Центр учбової літератури, 2008. — 334 с.
7. Рейтинг виробників «зеленої електроніки» [Електронний ресурс] // Портал Міжнародної екологічної організації Грінпіс — Режим доступу: <http://www.greenpeace.org/international/en/campaigns/climate-change/cool-it/Guide-to-Greener-Electronics>.
8. Скоробогатова Т. Н. Конкурентоспособность сферы услуг в аспекте экологической логистики [Электрон. ресурс] / Т. Н. Скоробогатова // Культура народов Причерноморья. — 2001. -№ 18. — Т. 2. — С. 153-161., Симферополь : Крымская академия наук, Крымский научный центр, 2001.
9. Экологический менеджмент : [учебник для ВУЗов] / Н. Пахомова, К. Рихтер, А. Эндрес. — СПб. : Питер, 2003. — 544 с.
10. Korzeniowski A. Ekologistyka zuzytych opakowan / Korzeniowski A., Skrzypek M. — ILM, Poznan, 1999. -198 p.
11. Samir K. Srivastava. Green supply-chain management: A state-of-the-art literature review / Samir K. Srivastava // International Journal of Management Reviews — 2007. — № 1. — P. 53-80.

УДК 334: 631.115

РОЗВИТОК КООПЕРАТИВНОЇ АГРОЛОГІСТИКИ В УКРАЇНІ

Величко О.П.

Досліджено сучасні тенденції та проблеми у поширенні кооперативної логістики в українському агробізнесі. Визначено та узагальнено найтипівіші особливості її розвитку за допомогою методу SWOT-аналізу. Запропоновано механізм фінансового забезпечення та стимулювання розвитку кооперативної агрологістики через використання спеціального режиму оподаткування агротрейдингової діяльності.

Ключові слова: кооперативна агрологістика, обслуговуючі кооперативи, агрохолдинги, SWOT-чинники, агротрейдинг, джерела фінансування

За прогнозами Міністерства сільського господарства США в найближче десятиріччя очікується зростання експорту зернових з України, Росії та Казахстану на 60 %. При цьому до 2021 р. експорт ячменю з країн СНД досягне 7,4 млн. т, з них частка України складе 5,1 млн. т, а Росії – 1 млн. т. Незабаром Україна, Бразилія та Європейський Союз будуть формувати більшу частину світового ринку кукурудзи, тоді як в 2021 р. частка США зменшиться з теперішніх 55 % до 47 % [1]. Формування таких тенденцій прослідковується вже сьогодні. В 2011 р. обсяги експорту сільськогосподарської продукції з України досягли 12 млрд. дол. США, що на 28,5 % більше, ніж у 2010 р. При цьому у 2001 році цей показник складав лише 2 млрд. дол. США [2]. Однак, існуюче підвищення рівня сільськогосподарського виробництва не завжди поєднується із підвищенням економічного добробуту селян та сталим розвитком українських сільських територій. В сучасних умовах розвитку аграрного сектору економіки України лідерські позиції по більшості напрямків бізнесу займають корпоративні вертикально інтегровані агропромислові компанії. На даний момент певним виключенням є лише молочне і м'ясне скотарство, овочівництво, баштанництво та деякі інші галузі. Але з кожним роком виробництво продукції таких підгалузей теж поступово зміщується в бік крупнотоварного сектору.

При цьому великий бізнес уособлює собою систему корпоративної агрологістики. Разом з тим світовий досвід свідчить, що одним з альтернативних шляхів забезпечення аграрного виробництва є кооперативна логістика. Саме її розвиток найбільше відповідає захисту економічних інтересів фер-